

TÜBA-SAK (Sosyoloji, Antropoloji, Kültür Çalışmaları Grubu'na Sunulan Rapor, 2006:

GRUBUNUN SOSYAL BİLİMLERDE DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİNE İLİŞKİN İTİRAZI

SAK Grubunun, gerek Ar-Ge değerlendirmelerinde gerek bölümlerin aşamalarının ve akademik başarıların değerlendiresindeki temel kriterlere itirazı iki zeminde ele alınacaktır:

- Atama-yükseltme ve bilim insanı olarak kayda alınma hususlarına itirazlar
- Geçmişte bu yollu yapılan itirazlara rağmen dikkate alınmayan hususlar nedeniyle uğradığımız zararlar

TÜBİTAK ve TÜBA'nın gerek geçmişte gerek yeni strateji programlarında ilerleme ve gelişmenin temel unsurları olarak ele aldıkları “verimlilik” ve “yararlılık” zeminleri; esas olarak “ölçme-değerlendirme” ve “karşılaştırılabilirlik” esasları çerçevesinde somutlanır. Diğer bir deyişle; yeni zamanların bilim anlayışının temelinde bu iki esas yatmaktadır. Bilimsel alanların önceliklerini belirlemek, ayrıca o disiplinin gelişmişlik göstergelerini belirlemek, karşılaştırmak vb. niyetlerle girişimlerde bulunulmakta; bu amaçla da uluslararası çerçevelerde kabul görmüş olan bazı evrensel ölçücüler dikkate alınmaktadır. Bu ölçücülerden en önemlisi de OECD'nin yayınladığı ve bu konuda uluslararası bir eşitlik ve standart getirmeye yarayan *Frascati Manual* (1980) diye bilinen eserdir. Bu çalışma 1983 Türkiye Araştırma ve Geliştirme Envanteri'ne kaynak oluşturmuş; 1986 yılında da Doç. Dr. Çelik Tarımcı, Dr. M.Çetin Koçak ve Dr. Servet Mutlu tarafından dilimize çevrilmiştir¹. 2005 yılında da TÜBİTAK bu çalışmayı tekrar çevirtmiştir.

Bu kitabın amacı, Ar-Ge yapan birimlerin sınıflandırılabilmesi ve karşılaştırılabilmesidir. Bu yolla örneğin mühendislik ve fizik bilimlerinde yapılmış olan çalışmaların kavramsal ve teknik terim analizi yapılarak; standart bir sınıflamaya gidilebilmekte; ek olarak bu şekilde sunulan veya önerilen bir proje veya çalışmanın da “verimlilik” miktarı, içerdiği AR-Ge'in çeşitli kıstaslarla karşılaştırılabilmesine

¹ Frascati El Kitabı (1980) Bilimsel ve Teknik Çalışmaların Ölçülmesi.; çev: Doç. Dr. Çelik Tarımcı, Dr. M.Çetin Koçak ve Dr. Servet Mutlu, (1986), VMS Matb. Ankara.

olanak vermektedir. Böylece fizik bilim, tıp, mühendislik, teknik, vb. alanlarda bütün çalışmaların bir tür verimlilik analizi temelinde sınıflanması ve sıralanması olanaklı hale gelmiştir.

Ancak *Frascati* Ölçümlerinin kullanılmasında, bizler açısından önemli bir farklılık vardır: Bu ölçütler sosyal bilimler alanındaki pek çok çalışma için kullanılamamaktadır. Gerçi örneğin üniversite kapasitesinin değerlendirilmesinde, yüksek lisans performansı ve öğretim üyesi oranları vb. kriterlerle *Frascati* Rehberi bazı kriterler üretmiştir. Ama yine de, örneğin sosyal araştırma projeleri için veri toplama vb. araştırma faaliyetlerinin *Frascati* içinde yer alan verimlilik ve teknik yarar ilkesine hiç bir biçimde uymadığı kabul edilmektedir. Yine benzer olarak, bilimsel ve teknik bilgi sağlayan kuruluşların çalışmalarının içindeki bilgi sağlama alanı ölçüme tabi değildir.

Ölçeğin A+G'nin sınırları kısmında d maddesinde, 'Birçok sosyal bilimci belirli bir probleme sosyal bilimlerin kabul edilmiş metodoloji ve gerçekleriyle yaklaşırsa da bu bir araştırma sayılmaz.' (s: 15) denilmektedir.

Oysa bütün bu bilgilerin aksine, gerek TÜBİTAK gerek TÜBA uzun bir zamandır hem bilim insanlarının kaydedilmesi, değerlendirmesi ve hem de ölçülmesinde bu ölçütleri eşit olarak kullanmayı bir eşitlik addetmektedir. Örneğin TÜBİTAK'ın TARABİS envanterindeki tüm kriterler teknik ve hatta tıp bilimlerinin verimlilik ölçümlerine uygun olarak sınıflanmıştır. Böylece sosyal bilimcilerin "Araştırmanızın AR-G kapasitesi nedir?" sorusuna vereceği hiç bir yanıt yoktur ve böylece bir sınıflamadan mahrum kalmakta ve bu yüzden de ölçme ve değerlendirmelerde sınıfta kalmakta, ödül alamamakta hepsinden önemlisi verimsiz bir disiplin olarak görmezden gelinmesi kolaylaşmaktadır.

Benzer olarak da TÜBA'nın uluslararası yayın desteğinde yer alan dergilerin sınıflanması, yine bu ölçütlere göre yapıldığından bütün sosyal bilimler dergileri daha alt kategorilere girmekte ve sadece bu yüzden, sosyal bilimcilere sağlanan destekler az olmaktadır.

Böylece sosyal bilim bölümlerinin daha az pay alması, gereksiz olarak görülmesi, kayıtlara girmemesi, daha az yayın ve etki sahibi olmakla suçlanması da haklılık kazanmaktadır.

Sosyal bilimcinin yaptığı-veya önerdiği- işlerin etkilerini ölçmek ve karşılaştırmak zorunda olduğumuzu biliyoruz. Ancak bir karşılaştırmanın ilkeleri, şimdiden sonra daha başka ölçücülerle yürüme zorunda. SAK Grubu olarak, ölçme

ve değerlendirme kriterlerinin ‘‘Akran Etkisi’’ ilkesiyle yürütülmesini savunuyoruz. Ancak bu akran etkisi'nin havuzunun da, Őimdiki ölçümlerden daha geniŐ bir alana taŐınması gerekiyor. Yani, eğer bir çalışmanın yararlılığı ve etki alanlarını ölçmeye yelteniyorsak, bu etki alanlarını geniŐletmeliyiz.

Ek olarak ‘Havza Etkisi’ llmelidir. Bu havza (Türkiye Sosyal Bilimlerinin etki alanları) hem coğrafi hem de sosyal etkiyle birleŐtirilebilir. Türkiye'deki fizik ve sosyal bilimlerin havzasının sınırlarının nereleri olacağına, birlikte karar verilmelidir. Örneğin, NORDFOSK 1973 kriterleri, *Nordic Impact* adı verilen etkiyi ölçebilmek için, bütün Nordik lkeleri eşit olarak almıŐlar ve böylece etki ölçmüŐler. Bir diğer ölçümlere de (elbette) UNESCO'nun.

Öncelikle anahtar sözcüklerin teknik bilimlerden alınarak kavram haline getirilmesini, sosyal bilimlerde geçerliği olmadığını söylemeliyiz.. Yeniden Dewey'in kavramları dahi kullanılabilir. Ek olarak, pratik bir öneri olarak, TARABİS veya ARBİS yerine TÜBİTAK'a veya TÜBA'ya bir SOSARBİS kurulmasını öneriyoruz.

Ama her halükarda AR-GE ve verimlilik analizi üzerine inŐa edilmiş bir değerlendirme ve onaylama sistemine itiraz ediyoruz..